

ÖRGÜT VE ÖRGÜTLEME ANLAMINDA KULLANILAN KAVRAMLARIN ANALİZİ

C. Sezer, Doç. Dr., Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi;
Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi <csezer@sakarya.edu.tr>

ANALYSIS OF THE TERMS USED IN THE MEANING OF ORGANIZATION AND ORGANIZING

J. Sezer, Assoc. Prof. Dr., Kyrgyz-Turkish Manas University, Faculty of Economics and
Management; Sakarya University, Faculty of Management <csezer@sakarya.edu.tr>

ТЕРМИНОЛОГИЯ КОНЦЕПЦИИ УПРАВЛЕНИЯ И ОРГАНИЗАЦИИ

Ж. Сезер, доцент, Кыргызско-Турецкий университет «Манас»; университет Закария, Турция
<csezer@sakarya.edu.tr>

Abstract

This study contains the etymological and morphological analysis of the concepts expressing the organization and organizing phenomenon. In this study first analyzed the concept of organization. Then analyzed the concepts of expressing the organization phenomenon in Turkish: organization (teşkilat), administration (idare) and establishment (müessese, kuruluş).

Key words: organization, administration, establishment.

Anahtar kelimeler: örgüt, teşkilat, idare, müessese, kuruluş.

Аннотация

Данное исследование содержит этимологический и морфологический анализ понятий, выражающих феномен управления и организации. В этом исследовании впервые проанализирована концепция организации; концепция выражения феномена организации на турецком языке: организация (teşkilat), администрация (idare) и учреждение (müessese, kuruluş).

Ключевые слова: организация, управление, учреждения.

JEL: L2, L20, M10

Giriş

Yeryüzünde ilk ailenin varlığından beri, örgüt ve örgütlenme olguları var olmuş ve var olmaya devam etmektedir. Her toplum bu olguları kendi diliyle veya başka dilden alınma kavramlarla ifade etmektedir. Başka bir anlatımla yeryüzünde, insanların amaçlara ulaşmak için gösterdikleri birlikte (kolektif) çabaları ve “karşılıklı davranışları” (Hicks, 1979: 32) ifade eden örgüt ve örgütlenme, “toplumsal hayatın başlangıcı ile birlikte ortaya çıkmıştır” (Aydın, 1969: 1). Ailelerin, kabilelerin, köylerin, sitelerin, kasabaların, şehirlerin, orduların ve devletlerin kurulması örgüt ve örgütlenme olgusunun tarihsel geçmişini ve derinliğini açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, sosyal, politik ve ekonomik (Weber, 1964: 30) anlamda örgüt ve örgütlenmeler ile bunların kavramlaştırılması da geçmişe dayanmaktadır. Tüm bilim alanlarında kavramların, ifade ettikleri gerçeklere, durumlara, olgulara ve olaylara uygun anlamlar taşıması gerekir. Bu şart bilimsel olgunluğun ölçüsü olarak kabul edilmekte (Baransel, 1979: 57-58) ve örgüt ve örgütlenme alanı için de geçerlidir. Dolayısıyla bu çalışmada, örgüt ve örgütlenme olgusunu ifade eden örgüt, teşkilat, idare, müessese ve kuruluş kavramları etimolojik ve morfolojik açıdan ele alınmış; bu kavramların örgüt ve örgütlenme olgusuna uygun anlamlar taşıyıp taşımadıklarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Örgüt Kavramı

Örgüt kavramı, örgüt olgusunu ifade eden diğer kavramlara göre eski olmayan bir kavramdır. Ne zaman üretildiği/ türetildiği konusunda fazla bilgi olmamakla beraber, geriye doğru dönemin öncü kaynakları tarandığında, 1960'lı yılların ortalarından itibaren bazı yayınlarda örgüt kavramının kullanıldığı görülmektedir. Kavramın kökeni, güneş dil teorisine (projesine) dayandırılmaktadır (<http://www.etimolojiturkce.com>). Türkiye'de yönetim ve örgüt konusunun önemli öncülerinden kabul edilen ve bu alanın gelişmesine önemli katkılarda bulunan Kemal Tosun'un 1962 ve 1964'deki makalelerinde *örgüt* kavramına rastlanmamaktadır. Ancak, Vahdet Aydın'ın 1969'da yayınladığı *İşletme Organizasyonundaki Gelişmeler* adlı kitabında, organizasyon ve teşkilat kavramlarıyla birlikte *örgüt* kavramını da kullandığı görülmektedir.

Türkçe sözlükte *örgüt* kavramı, (1) ortak bir amacı veya işi gerçekleştirmek için bir araya gelmiş kurumların veya kişilerin oluşturduğu birlik, teşekkül, teşkilat; (2) örgü örmeye yarayan şiş, mil vb. nesnelere olarak belirtilmektedir (www.tdk.gov.tr). *Örgüt* kavramı, teşkilat, idare ve organizasyon kavramlarının karşılığı olarak kullanılan bir kavramdır. Bu kavram bilim çevrelerinde her ne kadar teşkilat, idare ve organizasyon kavramlarının yerine yaygın olarak kullanılsa da, halk dilinde ve medyada hala olumsuz çağrışım yapan yönüyle ön plana çıkan ve illegal oluşumlar için kullanılmaya devam edilen bir kavramdır.

Örgüt kavramının ilk bakışta *ör* veya *örg* kökünden türetildiği algısı oluşsa da, *ör* kavramı kök olarak sözlükte, (1) bir şeyin özü, kökü; (2) ufalanmış, çürümüş, toz durumuna gelmiş şey; (3) içinde ateş kırintıları olan kül, köz; (4) tohum; (5) ateş kırintıları ile dolu kül, kömür tozu ateşi anlamına gelmektedir. *Örg* ise sap anlamındadır (www.tdk.gov.tr). Dolayısıyla *örgüt* kavramını doğrudan Türkçedeki *ör* veya *örg* köklerine bağlamak mümkün gözükmemektedir.

Örgüt kavramının, Yapım ekleri kullanılarak *örme* ve *örmek* kavramlardan yola çıkılarak, bu kavramlara dayanan *örgü* kelimesinden (*örgüt*) türetilmiş olduğu belirtilmektedir (www.nisanyansozluk.com). *Yapı* (*yapıt*) örneğinde olduğu gibi. Ancak başka kaynaktan, bunun kesin olmadığı; Fransızca *organisation* (www.oed.com; www.etymonline.com) sözcüğünden serbest çağrışım yoluyla türetilip "güneş dil teorisi" (projesi) uyarınca Türkçedeki *-ör - fiiliyle* ilişkilendirildiği (TDK Büyük Sözlükte *ör* ile ilgili verilen bilgi sadece yukarıda belirtildiği kadardır) belirtilmekte; fakat *ör* veya *örgü*'ye eklenen eklerin (+*gIt* ekinin veya +*It* ekinin) işlevinin de belirsiz olduğu ifade edilmektedir (<http://www.etimolojiturkce.com>). Başka bir ihtimal ise, daha sonradan türetilen bilişim kavramı örneğine benzer bir şekilde; *bilgi* ve *iletişim* kavramlarının birleştirilerek *bilişim* kavramının türetildiği gibi, *örmek* ve *gütmek* fiillerinin emir kiplerinin birleştirilmesi suretiyle *örgüt* (*ör+güt*) kavramının türetilmiş olabileceğidir.

Örgüt kavramının dayandırıldığı *örgü* kavramı sözlükte, (1) örme işi veya biçimi; (2) tığ, şiş veya özel makineyle ilmeklerin yan yana getirilmesiyle örülerek yapılmış şey; (3) dokumacılıkta atkı ve çözgü ipliklerinin, dokumayı oluşturacak biçimde belli bir desene göre kesilmesi; (4) örülmüş saç bölüğü, belik; (5) iletişim, ulaşım vb.nin ülke yüzeyinde yayılmış biçimi, ağ; (6) yapı; (7) her türlü eylem ve olaydan oluşan akış; (8) örülerek yapılan, örme; (9) bazı sinir veya damarların birbirine geçip dolaşmasından ortaya çıkan oluşum; (10) konunun ana çizgisi, oyunun işlenişi veya çatısı olarak açıklanmaktadır (www.tdk.gov.tr). *Örgüt* kavramının tartışmalı yapısal (morfolojik) durumu bir tarafa bırakılırsa, *örmek* ve *örgü* kavramlarıyla ilişkili olduğu kabulünden hareketle, bağlam olarak ifade ettiği olgunun anlam ve tanımından çok uzak bir kavram olmadığı söylenebilir. Dolayısıyla kavramsal olarak ifade ettiği olgu açısından örgütlenmeyi, bir *örgü* veya *örüntüyü* (yapıyı) oluşturmak üzere gerçekleştirilen *örme faaliyeti*, örgütü de bunun sonucunda ortaya çıkan *örgü* veya *örüntü* olarak anlamlandırmak mümkündür. Daha açık bir anlatımla, *örmek* fiilinden yola çıkarak örgütlenmeyi, birbiriyle uyumlu parçalardan oluşacak ve iş görecektir bir bütünün (*örgünün/örüntünün*) oluşturulması (*örülmesi*); örgütü de bunun sonucunda ortaya çıkan bütün (*örgü/örüntü*) olarak tanımlamak uygun olacaktır. Sözlükte *örüntü*, olay veya nesnelere düzenli bir biçimde birbirini takip ederek gelişmesi; harçsız örülen duvar olarak belirtilmektedir (www.tdk.gov.tr).

Teşkilat Kavramı

Teşkilat kavramı Türkçe sözlükte doğrudan örgüt kavramının karşılığı olarak belirtilmektedir (www.tdk.gov.tr). Bu kavram Arapça *şkl (şakl)* kökünden türetilmiş olup, Türkçedeki biçim ve İngilizcedeki *form* kavramlarına karşılık gelmektedir (<http://www.etimolojiturkce.com>). *Teşkilat* kavramı Osmanlıca sözlükte, tertipli ve düzenli çalışan birlik olarak açıklanmaktadır (www.osmanlicaturkce.com). Geçmişte örgüt kavramı yerine kullanılan *teşkilat* kavramı, günümüzde – özellikle bilim çevrelerinde – kullanımı giderek azalan, ancak siyasal partiler ve toplum tarafından kullanılmaya devam edilen bir kavramdır.

İdare Kavramı

Yönetim ve örgüt anlamında kullanılan *idare* kavramı Türkçe sözlükte, (1) yönetme, yönetim, çekip çevirme; (2) ülke işlerinin yürütülmesi, kamuya ilişkin hizmetlerin bütünü; (3) bir kurum veya kuruluşun yönetildiği yer veya makam; (4) bir kurumun işlerini yürüten kurul; (5) tutum; (6) idare kandili veya lambası; (7) hoş görme, göz yumma; (8) yetinme olarak açıklanmaktadır (www.tdk.gov.tr). *İdare* kavramı, Arapça *dwr (dawr)* kökünden türetilmiş olup, döndürme, çevirme, yönetme, devlet dairesi anlamlarına gelmektedir (<http://www.etimolojiturkce.com>). Kavram – özellikle bilim çevrelerinde – yerini büyük ölçüde yönetim ve örgüt kavramlarına bıraksa da, kamu kesiminde hem yönetim hem de örgüt kavramının karşılığı olarak; toplumda ise yönetim, örgüt, tasarruf, yetinme ve göz yumma anlamında kullanılmaktadır.

Müessese Kavramı

Müessese kavramı, Arapça *ass* köküne dayanan, kurulmuş, tesis edilmiş anlamındaki *mu'assas* kavramından türetilmiştir. *Müessese* kavramı *kuruluş* anlamına gelmektedir (<http://www.etimolojiturkce.com>). Bu kavram daha çok toplum ve özel sektör tarafından *kuruluş* ve *firma* anlamında kullanılmaktadır.

Kuruluş Kavramı

Müessese, tesis ve firma anlamında kullanılan *kuruluş* kavramı, *kurulmak* ve *kurmak* eyleminden türetilmiş olup sözlükte, (1) kurulma işi; (2) topluma hizmet, üretim, tüketim vb. amaç ve görevlerle kurulan her şey, tesis; (3) yapı, yapılış, bünye; (4) kasılma; (5) bir sefer kuvvetini oluşturan birliklerin yapısı anlamlarına gelmektedir (www.tdk.gov.tr).

Sonuç

Örgüt kavramı doğrudan Türkçedeki *ör* ve *örg* kökünden türetilmemiştir. Kavramın *örmek* eyleminden türetilen *örgü* kavramına yapım eki eklenerek *örgüt* kavramına dönüştürüldüğü, fakat bu eklemenin morfolojik açıdan tartışmalı olduğu belirtilmektedir. Ancak, *örerek* bütünü parçalarını ve bütünü oluşturma anlamlarını içerdiğinden kök, yapı ve bağlam olarak ifade ettiği olgudan çok uzak bir kavram değildir. Kavramın medyada illegal oluşumlar için sık tekrarı ve toplumda oluşturduğu olumsuz algı nedeniyle kullanımının bilim çevreleriyle sınırlı kaldığı söylenebilir.

Diğer kavramlardan teşkilat, idare ve müessese kavramları ise ağırlıklı olarak toplum tarafından kullanılmaktadır. Her ne kadar bilim çevrelerindeki kullanımı azalmışsa da, tarihsel geçmişi nedeniyle bu kavramların toplumsal bellekteki varlıkları devam etmektedir. Kuruluş kavramı da müessese ile eş anlamda kullanılmaktadır.

Sonuç olarak, örgüt ve örgütlenmeyi ifade eden kavramların, kök/ kavram, bağlam, vurgu ve basit tanımları Tablodaki gibi genel hatlarıyla topluca ifade edilebilir.

Örgüt ve Örgütlenmeyi İfade Eden Kavramlar

Kavram	Kök/ Kavram	Bağlam	Vurgu	Basit Tanım
ÖRGÜT	<i>örmek,</i> <i>örgü</i> (Türkçe)	Örme, örerek oluşturmak	<i>Örgüt yapısı</i>	Örme yoluyla oluşturulmuş yapı
TEŞKİLAT	<i>şkl</i> (<i>şakl</i>) (Arapça)	Şekillendirme, biçimlendirme, şekil/ biçim vererek oluşturmak	<i>Örgüt yapısı</i>	Şekil / biçim verme yoluyla oluşturulmuş yapı
MÜESSESE	<i>ass,</i> <i>muass</i> (Arapça)	Tesis etme, kurma, tesis ederek, kurarak, oluşturmak	<i>Örgüt yapısı</i>	Tesis etme / kurma yoluyla oluşturulmuş yapı
KURULUŞ	<i>kurmak,</i> <i>kurulmak</i> (Türkçe)	Kurmak, kurarak oluşturmak	<i>Örgüt yapısı</i>	Kurma / kurulma yoluyla oluşturulmuş yapı
İDARE	<i>dwr</i> (<i>dawr</i>) (Arapça)	Çekip çevirmek döndürmek	<i>Yönetme</i> <i>eylemi ve</i> <i>örgüt yapısı</i>	Çekip çevirme döndürme ve yönetme eylemi, devlet dairesi (yapı)

Kaynaklar

1. Aydın, V. (1969). İşletme Organizasyonundaki Gelişmeler, Sevinç Matbaası, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Yayınları No: 269, Ankara.
2. Baransel, A. (1979). Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi, Klasik ve Neoklasik Yönetim ve Örgüt Teorileri, Cilt-1, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul.
3. Eren, E. (2009). Yönetim ve Organizasyon (Çağdaş ve Kültürel Yaklaşımlar), 9. Baskı, Beta Basım AŞ, ISBN 978-377-147-0, İstanbul.
4. Hicks, H. G., (1979). Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından, 1. Cilt, (Çev: O.Tekok, B.Aytek, S.Şen) Turhan Kitabevi, Ankara.
5. Tosun, K. (1962). Devlet Maliyesinde Reorganizasyon ve Rasyonalizasyon Problemi, Maliye Enstitüsü Konferansları, Sayı: 8, pp.199-218, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
6. Tosun, K. (1964). Devlet İdaresinde Koordinasyon Hakkında Bazı Mütalaalar, Maliye Enstitüsü Konferansları-12, Sayı: 10, pp.177-189, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
7. Weber, M. (1964). The Theory of Social and Economic Organization, First Paperback Edition, Simon and Schuster Inc. USA.
8. <http://ctle.pau.edu.tr/osmtr/index.php>, (30/ 01/ 2015).
9. <http://www.etimolojiturkce.com>, (27/ 01/ 2015).
10. <http://www.nisanyansozluk.com>, (25/ 01/ 2015).
11. <http://www.osmanlicaturkce.com>, (30/ 01/ 2015).
12. Online Etymological Dictionary, <http://www.etymonline.com>, (20/01/2015)
13. Oxford English Dictionary, <http://www.oed.com/> (01/02/2015).
14. www.tdk.gov.tr, (28/ 01/ 2015).